

Årsta Slotts största kulturskatt, Fredrika Bremer

av Gunnel Stenqvist, Glimtar 2007

Akvarell Årsta Slott c:a 1830

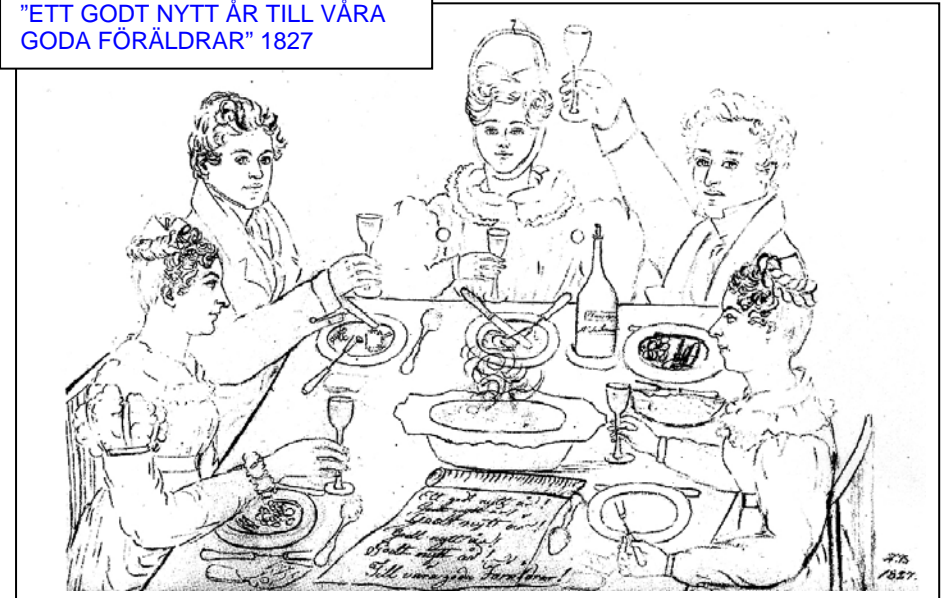
"Hade jag vid fem och tjuugo års ålder fått se en syn, att jag tjuugo år senare skulle bebo samma ställe i ungefär samma förhållanden, se från samma lilla bädd solen gå upp om morgonen ...så tror jag, att jag kastat mig i sjön. Och nu är detta fruktade öde mitt, och jag är så tillfreds därmed, att jag ingen önskan har att förändra det väsentligt. Sant är likväl, att jag nu känner mig här lika fri, som jag förr var ofri; och att känna vingarna fria och buren öppen, det lugnar sinnet."

Brukspatron C F Bremer från Åbo köpte Årsta slott 1805. Han genomförde en genomgripande renovering av slottet som då var fallfärdigt och inredde den övre våningen. Slottet var i familjens ägo till 1853 då Lars Johan Hierta köpte slottet men det övergick snart till familjen Saxenberg. Familjen välkomnade Fredrika som gäst och vän och hon fick disponera några rum i slottet till sin död 1865. Dessa är idag museivåning med Fredrikaminnen som sköts och visas av Årstasällskapet för Fredrika Bremerstudier.

Fredrika kom till Årsta som liten flicka och upplevde här sin barndom och ungdom då hon kände sig oförstådd och plågad. Hon upplevde sig som tafatt, klumpig och ful och hade ett uruselt självförtroende under sin uppväxt och i 20-årsåldern drabbades hon av en djup depression. Hon hade fyra systrar och två bröder, en despotisk pappa med psykiska problem och en vacker och kylig mamma. Flickornas uppfostran gick ut på att de skulle bildas, växa upp i okunnighet om allt ont i världen och äta så lite som möjligt - allt för att "bli gifta". Fredrika ville något annat med sitt liv.

Till Årsta slott tog hon också sin tillflykt under hela sitt aktiva liv för att få ro och glädje och för att skriva. Hon levde sitt sista år, 1865, på Årsta slott, glad och nöjd.

"ETT GODT NYTT ÅR TILL VÅRA GODA FÖRÄLDRAR" 1827

Gården var som en hel koloni och Fredrika var mycket intresserad av allt som hände här. Hon hade ett stort naturintresse och gjorde botaniska exkursioner på gården och undervisade gårdens ungdomar och hon hade dagliga samtal med trädgårdsmästaren om vad som skulle odlas och försäljas.

Årstas produkter såldes till Stockholm och berömdes för sin höga kvalitet. Försäljningen gav ett ordentligt bidrag till Fredrikas filantropiska insatser för det fattiga folket i socknen. Ända till 1960-talet fanns köksträdgården kvar i sitt ursprungliga skick. I parken gjordes stora förändringar på hennes tid. Hon kunde inte förlika sig med den stela 1600-talsstilen med högväxta tunga askar utan lät anlägga en engelsk park med mjukt slingrande gångar samt små blombeväxta kullar.

Hon lät plantera gullvivor blåsippor, liljekonvaljer, styvmorsviol, gullpudra, syren och lärkträd. Genom den mjuka inramningen förtogs intrycket av slottet "Blåsborg" alt. "Thorsborg" som hon kallade Årsta i sina romaner. Familjen Saxenberg har en minneslund här.

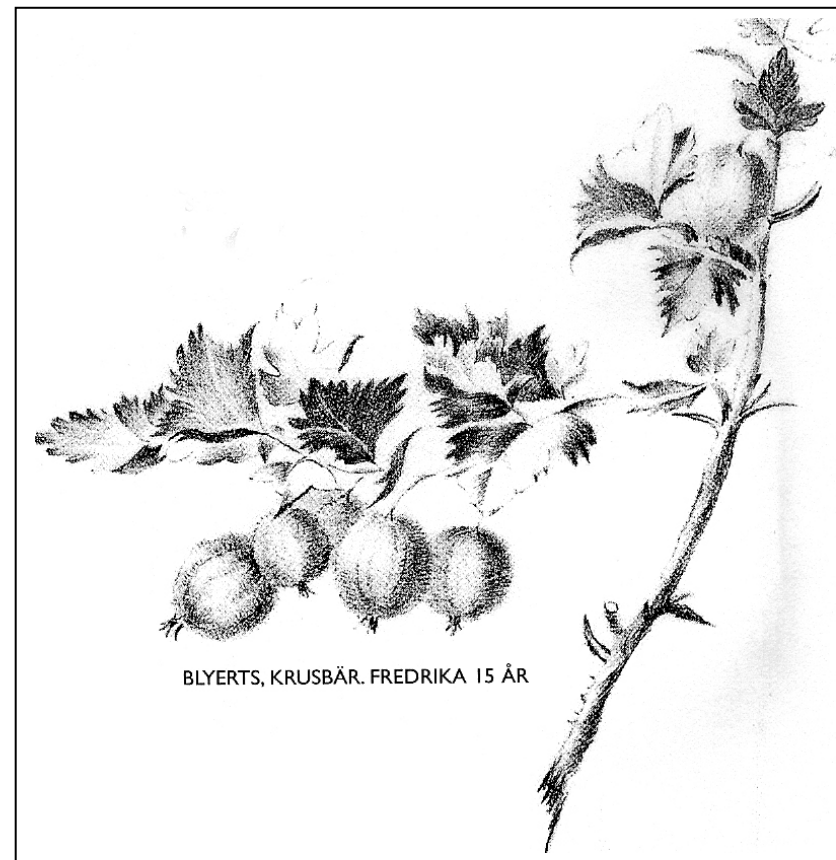
Världsberömd kulturpersonlighet

Att Fredrika Bremer (1801-1865) var en av vårt lands internationellt mest kända kulturpersonligheter är kanske inte allmänt känt idag. Hon var pionjär och visionär och hon var mångsidig och hon omsatte sitt engagemang i praktisk handling. Hon levde i ett land och i en tid som förnekade en majoritets grundläggande demokratiska och mänskliga rättigheter, i en tid med stora sociala problem och då de som arbetade för freden hånades. Fredrika var modig och utmanande. Hon tog sig runt stora delar av världen för att med pennan som vapen arbeta för en bättre värld - för en värld i fred och frihet, för allas lika rätt.

Hon umgicks med alla för att lära sig och för att påverka - politiker, kungligheter, påvar och presidenter, författare, slavar och indianer ute i världen, anhöriga till dem som satt i fängelse i Stockholm och statarnas barn nere på Årsta. Hon gjorde en rad bildningsresor i hela Europa, Palestina, Turkiet, Kuba och USA.

Hon hade en omfattande brevväxling med många av tidens personligheter i Sverige och i övriga delar av världen och breven finns utgivna i sex volymer. Många av dessa brev skrevs från Årsta. Hon visste att kunskap är makt och att skolan är vår viktigaste kunskaps- och kraftkälla, och var djupt engagerad i att en skola för alla barn nere på Hesslingby vid Österhaninge kyrka kom till stånd 1832, 10 år före den allmänna folkskolestadgan. Hennes idéer om ett lärarinneseminarium förverkligades i Stockholm på 1860-talet då kvinnor inte hade tillträde till vare sig gymnasium eller högskola.

Hon startade fruntimmersföreningar till stöd för behövande. Hon var en skicklig tecknare och målare och tjänade sina första egna pengar som miniatyrporträttmålare och förtjänsten gav hon till behövande.

Hon organiserade sjukhus när koleran kom. Hon såg till att Österhaninge fick 100 friplatser på Serafimerlasarettet och så förblev det in på 1940-talet. Hon spann, knypplade och sydde. T.ex. finns en altarduk till Österhaninge kyrka, sydd av henne och två systrar på Historiska museet. Hon är världsmedborgaren som under brinnande Krimkrig skriver en fredsapell som hon får publicerad i The Times där hon uppmanar alla kvinnor att bilda ett fredsförbund. Detta sker långt innan FN var påtänkt.

Hon var aktiv kristen - odogmatisk och ekumenisk. Livsåskådning och religiösa frågor tar hon modigt upp i *Morgonväckter (1842)* som är den första bok hon ger ut i eget namn.

Framförallt var hon journalist/reseskildrare och författare. Hon visste tidigt att hon ville ägna sitt liv åt författarskapet. Det var dock inte författarskapet som sådant som drog i henne, utan att hon upplevde att hon hade något att säga dem som skulle komma att läsa hennes böcker. Hon debuterade anonymt som författare 1828 och skriver i serien *Teckningar utur vardagslivet* flera uppmärksammade och omtyckta romaner. *Familjen H****, *Grannarna och Hemmet* är de mest kända. Hon slog igenom 1830 och betraktas av många som den moderna romankonstens moder. När hon gör sin långa resa till USA 1849-51 är hon redan en världskändis. Till USA och Kuba reser hon för att lära känna "landet för ett nytt hopp, ny mänsklighet och en ny kvinna". Några år efter att hon kommit hem ger hon ut *Hemmen i den nya världen* - en reseskildring som i första hand utgörs av breven hem till systemen Agathe. Den anses som en av de bästa USA-skildringar som skrivits och ett journalistiskt mästerverk.

I den banbrytande romanen *Hertha, eller En själs historia*, som kom ut 1856, talar hon öppet för kvinnans myndighet, rätt till självbestämmande och utbildning och boken blir ett viktigt inlägg i debatten om kvinnors myndighet och rösträtt. Hon är den svenska kvinnorörelsens portalgestalt - buren av idén om kvinnor och mäns lika värde och samverkan för det gemensamma bästa. Sin andra långa resa 1858-1862 till Europa, Palestina och Turkiet skildrar hon i *Livet i gamla världen*.

Tänk! Här i Haninge nere på Arsta satt hon i sin skrivkammare och tänkte stora tankar som skulle flyga över stora delar av världen. Hennes böcker översattes till 12 språk. I Amerika ropade tidningsförsäljarna ut "Miss Bremer's latest" när en ny bok kommit ut och den låg snart på allas nattygsbord.

Hon skulle nog inte gilla att det byggdes "monument" över henne men jag är säker på att hon gillar att stå i Bianca Maria Barmens tolkning vid Fredrika Bremerskolan i Handen. Hon skulle säkert också tycka om Liisa Trevids lilla skulptur "Fredrika som ung och som gammal" som står i Årsta slottspark. Fredrikas ande svävar ännu över Årsta slott och många av hennes idéer är fortfarande aktuella, drygt 200 år efter hennes födelse.

Fredrikas sista jul på Arsta, hennes död

Hon älskade sitt Årsta. Sista vintern sitter hon framför brasan i stora salen. Hon känner sig nöjd. Spinnrockshjulet går och "tankarna löper som tråden mellan fingrarna, gå in i minnets och framtidens värld". In i det sista - julen innan hon dör - är hon full av omsorg om gårdens barn och ber en av döttrarna Saxenberg, Sophie, att köpa med sig juldekorationer till granen och bröd till julkalaset från stan.

Årsta d. 20 Dec. 1865

Se nu, min goda lilla Sophie, kommer jag åter och besvärar dig med några uppdrag, men det blir väl de sista före Jul!

;sedan en grann konfekt passande att hänga upp i Julträdet. Man brukar kunna få sådan hos sockerbagare till en rdr skålpundet. Färsk är den icke, men lysande, hvilket är huvudsak, såsom t.ex. små röda och hvita sockertoppar m.m. Jag räknar på dig och Therese att hjälpa mig styra ut en Julgran till fröjd och fromma för smått kaffefrämmande som jag bjudit till Julafton kl. 3.

Fredrika

Årsta d. 22 Dec. 1865

Ack min snälla Sophiel Slut med comissioner blir det bestämdt icke och fred för dig förr än du är här på Årsta åter] Nu måste jag bedja dig låta köpa 24 Mandelbröd (eller Semlor) för 2 sk. st. och 12 st. saffransbullar för 4 sk. stycket, allt så färskt, som möjligt (mina stadspengar räcka ju härtill1.) och skicka dessa bröd o Bullar hit ut i en af de stora tomma mjölkflaskorna. Nya Mjölkkusken, Nilson, kan nog, tror jag bestyra härom och skall äfven göra sitt bästa om du säger honom att det är för min räkning (Han vet att jag skall hafva kafferep om Julafton och hans barn äro bjudna med dertill)

.....

Nu ingenting vidare utan Godnatt, och ett hjertligt välkommen i Morgon. Mätte vädret bli så godt som det låfvar i Afton. God natt min snälla Sophie. Hälsa systrarna från tante.

Fredrika

Så är det är julafton. I övre våningens stora sal glappar en skara barn. Det är Fredrikas julfest. Hon är mitt i kretsen av tindrande barn, strålände barnansikten ler mot henne. Själv är hon lycklig och glad som ett barn. Hon har klätt granen och gjort i ordning små presenter till barnen.

Några dagar senare, den 27 december, skriver hon sitt sista brev till vännen Fredrika Limnell där om julfesten berättar att hon haft "kafferep med små gåfvor för omkring 30 barn (statsfolkets vid gården) "

Brevet avslutas med raderna

.....Jag har skaffat mig en flussfeber med håll och stygn på halsen, är bättre nu, men mycket matt. Jag orkar ej skriva blott omfamna dig.....
Jag skrifer snart på Nyåret när jag blir bättre. Så hjerteligen din gamla tillgifna vän
Fr. Bremer

Så blev det inte. Vid slädfärden hem från julottan, hennes sista besök i Österhaninge kyrka, får hon frossa och tidigt på nyårsaftonens morgon dör hon i lunginflammation på Årsta slott. I samma stund bedarrar stormen som viner över Årsta, det blir stilla och månen bryter fram ur stormskyarna. Det vita ljuset faller in över ett förklarad ansikte. Innan hon dog yttrade hon klart och bestämt till en av värdfolket Saxenbergs tre döttrar, som älskade henne som en mor: "Mitt ideal det är gott, det är skönt."

Hon bärs nedför trappan i en kista, liten som ett barns, bort till Österhaninge kyrkogård. I sin lilla samling bibelspråk "Guldkorn" hade Fredrika valt ut följande för årets sista dag som kom att bli hennes sista. "Och natt blifver icke mera der, och de behöfva icke lampors ljus, icke heller solens ljus, ty Herren Gud upplyser dem, och de skola regera från evighet till evighet". Hon begravdes på trettondagsaftonen 1866. Vid sidan av graven står, skuggad av två lummiga lindar, ett vackert monument av granit med ett kors. På monumentets nedre del står "Här hvilar Fredrika Bremer född d. 17 aug. 1801 - död d. 31 dec. 1865" och, enligt Fredrikas önskan, följande ord ur Psaltaren "När jag ropade till Herren, frälsade han mig utur all min nöd".

Att dessa ord skulle stå på hennes gravsten bestämde hon redan under sina depressioner i ungdomen och upprepade dem senare ofta

Författarinnan Gunnel Stenqvist är ordf. i Årstasällskapet för Fredrika Bremerstudier.
Född och uppvuxen på Årsta Säteri och fortfarande sommarboende där.

Teckningarna är Fredrikas egna, reprofoto Årstasällskapet.